MAKTAB MASLAHATCHISI FAOLIYATIDA INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH

Boboqulova Mohinabonu Jamshid qizi
Romitan tuman 21-maktab maslahatchisi
Tel:+998944100324
Email:mboboqulova144@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.24034285

Annotatsiya. Maqolada maktab maslahatchisi faoliyatida zamonaviy innovatsion metodlarni qo‘llashning nazariy asoslari va amaliy imkoniyatlari tahlil qilingan. Raqamli vositalar, gamifikatsiya, ekspressiv (art-terapiya, ertak terapiya, rolli o‘yinlar) metodlar, ijtimoiy-emotsional o‘qitish, diqqatni jamlash mashqlari va tengdoshlar vositachiligi kabi yondashuvlarning mazmuni, qo‘llash shartlari va samaradorlik mezonlari yoritilgan. Innovatsiyalarni joriy etishdagi muammolar va ularni bartaraf etish bo‘yicha tavsiyalar berilgan.
Kalit so‘zlar: maktab maslahatchisi, innovatsion metodlar, raqamli vositalar, gamifikatsiya, art-terapiya, ijtimoiy-emotsional o‘qitish, tengdoshlar vositachiligi.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ШКОЛЬНОГО КОНСУЛЬТАНТА

Аннотация. В статье анализируются теоретические основы и практические возможности применения современных инновационных методов в деятельности школьного консультанта. Раскрыты содержание, условия применения и критерии эффективности таких подходов, как цифровые инструменты, геймификация, экспрессивные методы (арт-терапия, сказкотерапия, ролевые игры), социально-эмоциональное обучение, практики осознанности и медиация сверстников. Представлены проблемы внедрения инноваций и рекомендации по их преодолению.
Ключевые слова: школьный консультант, инновационные методы, цифровые инструменты, геймификация, арт-терапия, социально-эмоциональное обучение, медиация сверстников.

THE USE OF INNOVATIVE METHODS IN THE WORK OF A SCHOOL COUNSELOR

Abstract. The article examines the theoretical foundations and practical possibilities of applying modern innovative methods in the work of a school counselor. It describes the content, conditions of use, and effectiveness criteria of approaches such as digital tools, gamification, expressive methods (art therapy, fairy-tale therapy, role-play), social-emotional learning, mindfulness practices, and peer mediation. Challenges of implementing innovations and recommendations for overcoming them are also presented.

Keywords: school counselor, innovative methods, digital tools, gamification, art therapy, social-emotional learning, peer mediation.

KIRISH

Bugungi o‘quvchilar avvalgi avlodlardan jiddiy farq qiladi: ular axborot va raqamli texnologiyalar muhitida ulg‘ayyapti, ma’lumotni tez qabul qiladi, biroq diqqatini uzoq vaqt jamlashda, yuzma-yuz muloqotda va his-tuyg‘ularini boshqarishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. An’anaviy suhbat, ma’ruza va nasihatga tayangan usullar bunday o‘quvchilar bilan ishlashda ko‘pincha yetarli samara bermaydi. Natijada maktab maslahatchisi oldida o‘z faoliyatini yangi, qiziqarli va o‘quvchiga yaqin metodlar bilan boyitish zarurati turibdi.

O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunida ta’lim tizimining zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy etishga yo‘naltirilishi ko‘rsatib o‘tilgan [1]. Bu talab faqat o‘qituvchilarga emas, maktabning psixologik xizmatiga ham tegishli: maslahatchi o‘quvchilarning rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashda ilmiy asoslangan va amaliyotda sinalgan yangi usullardan foydalanishi lozim.

Shu bilan birga, innovatsiya o‘z-o‘zidan maqsad emas. Har qanday yangi metod o‘quvchining yoshiga, ehtiyojiga va psixologik xavfsizligiga mos bo‘lgandagina foyda keltiradi. Maqolaning maqsadi – maslahatchi faoliyatida qo‘llanishi mumkin bo‘lgan innovatsion metodlarni tizimlashtirish, ularning imkoniyat va cheklovlarini ko‘rsatish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

INNOVATSIYA TUSHUNCHASI VA NAZARIY ASOSLARI

Pedagogik-psixologik faoliyatda innovatsiya deganda maqsadli yangilikni, ya’ni o‘quvchi rivojlanishiga yo‘naltirilgan yangi mazmun, shakl yoki metodni amaliyotga joriy etish tushuniladi. Maslahatchi faoliyatida innovatsiya ikki ko‘rinishda namoyon bo‘ladi: birinchisi – mutlaqo yangi vositalar (masalan, raqamli platformalar); ikkinchisi – mavjud metodlarning yangicha, o‘quvchiga mosroq shaklda qo‘llanishi.

Innovatsion metodlarning nazariy asoslaridan biri L.S. Vigotskiyning ijtimoiy-madaniy yondashuvidir. Unga ko‘ra, bola rivojlanishi faoliyat va muloqot jarayonida, kattalar hamda tengdoshlar bilan hamkorlikda sodir bo‘ladi [5]. Shuning uchun o‘quvchini passiv tinglovchi emas, faol ishtirokchiga aylantiradigan metodlar rivojlanish uchun samaraliroq hisoblanadi.

Ikkinchi muhim asos – ijtimoiy-emotsional o‘qitish (Social and Emotional Learning, SEL) konsepsiyasi. Uning doirasida o‘zini anglash, o‘zini boshqarish, ijtimoiy xabardorlik, munosabatlar o‘rnatish va mas’uliyatli qaror qabul qilish kabi beshta asosiy kompetensiya ajratiladi [3]. J. Durlak va hamkasblarining 200 dan ortiq maktab dasturlarini qamragan meta-tahlili shuni ko‘rsatdiki, bunday dasturlar o‘quvchilarning ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalarini, xulq-atvorini va o‘quv natijalarini yaxshilashga xizmat qiladi [4]. D. Goulmanning emotsional intellekt haqidagi g‘oyalari ham ushbu yondashuvning ilmiy poydevorini mustahkamlaydi [6].

Shuningdek, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv har qanday innovatsion usul qo‘llanishining ruhiy asosi bo‘lib qolishi kerak: metod qanchalik zamonaviy bo‘lmasin, u o‘quvchining qadr-qimmatini hurmat qilish, ixtiyoriylik va maxfiylik tamoyillariga zid kelmasligi shart.

RAQAMLI VOSITALARDAN FOYDALANISH

Onlayn so‘rovnoma va diagnostika

Raqamli so‘rovnoma vositalari (masalan, Google Forms) maslahatchiga qisqa vaqt ichida ko‘plab o‘quvchilardan ma’lumot yig‘ish va natijalarni avtomatik tahlil qilish imkonini beradi. Bu usul sinfdagi umumiy kayfiyat, o‘quvchilarning qiziqishlari, kasbga moyilligi yoki mashg‘ulot samaradorligi haqida tezkor tasavvur beradi. Ayniqsa, anonim so‘rovnomalar o‘quvchilar ochiq aytishga hijolat bo‘ladigan mavzularda (masalan, bulling, sinfdagi muhit) samimiyroq javoblar olishga yordam beradi.

Biroq onlayn diagnostika psixologik testning o‘rnini bosuvchi to‘liq tashxis vositasi emas. Standartlashtirilgan metodikalarni qo‘llashda ularning ishonchliligi va yoshga mosligiga e’tibor berish, natijalarni yagona o‘lchov sifatida emas, qo‘shimcha ma’lumot sifatida baholash zarur.

Interaktiv platformalar

Kahoot, Mentimeter, Padlet kabi platformalar mashg‘ulotni o‘yin va munozara shaklida tashkil etish imkonini beradi. Masalan, Mentimeter orqali o‘quvchilar “Hozir o‘zimni qanday his qilyapman?” savoliga anonim javob berib, sinfning umumiy kayfiyati diagrammada paydo bo‘lishini ko‘radi. Padlet devorida esa o‘quvchilar “Qiyin vaziyatda menga nima yordam beradi?” mavzusida o‘z fikrlarini yozib, bir-birining g‘oyalaridan ilhomlanadi. Bunday faoliyat uyatchan o‘quvchilarga ham o‘z fikrini bildirish uchun qulay imkoniyat yaratadi.

Gamifikatsiya

Gamifikatsiya – o‘yin elementlarini (ball, bosqich, vazifa, mukofot) o‘yin bo‘lmagan faoliyatga kiritish usulidir [7]. Maslahatchi uni, masalan, “Haftalik odat chempionati” kabi mashg‘ulot turkumlarida qo‘llashi mumkin: o‘quvchilar guruhlarga bo‘linib, ijobiy odatlarni (o‘z vaqtida uxlash, hamkasbga yordam berish, diqqat mashqlarini bajarish) shakllantirish bo‘yicha topshiriqlarni bajaradi. Bunda raqobat emas, hamkorlik va o‘z ustida ishlash ustuvor bo‘lishi kerak, aks holda o‘yin ba’zi bolalarda xavotir va past baho tuyg‘usini kuchaytirishi mumkin.

Raqamli xavfsizlik va etik jihatlar

Raqamli vositalardan foydalanishda eng muhim masala – ma’lumotlar xavfsizligi. O‘quvchilarning shaxsiy ma’lumotlari, psixologik test natijalari va maslahat mazmuni ommaviy platformalarda saqlanmasligi, ota-onalarning roziligi hisobga olinishi kerak. Bundan tashqari, ekran bilan o‘tkaziladigan vaqtni haddan ziyod oshirib yubormaslik, raqamli mashg‘ulotlarni jonli muloqot bilan uyg‘unlashtirish zarur.

IJODIY VA EKSPRESSIV METODLAR

Art-terapiya

Art-terapiya elementlari – rasm chizish, applikatsiya, loy bilan ishlash, kollaj yasash – o‘quvchiga his-tuyg‘ularini so‘z bilan ifodalash qiyin bo‘lgan hollarda ham ichki holatini namoyon qilish imkonini beradi. Maslahatchi “Mening kayfiyatim rangi”, “Xavfsiz joyim”, “Kelajakdagi men” kabi topshiriqlar orqali o‘quvchining qadriyatlari, orzulari va xavotirlari haqida muhim ma’lumot oladi. Muhim jihat shundaki, chizma “o‘qib chiqiladigan test” emas:

uni talqin qilishda o‘quvchining o‘z izohi asosiy o‘rin tutadi, maslahatchining taxmini esa yagona xulosa sifatida qabul qilinmaydi.

Ertak terapiya

Ertak terapiya ayniqsa boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan ishlashda samarali. Bola ertak qahramoniga o‘zini qiyoslab, o‘z qo‘rquvi, g‘azabi yoki yolg‘izlik tuyg‘usini xavfsiz obrazlar orqali anglaydi. Maslahatchi mavjud xalq ertaklaridan foydalanishi yoki muayyan vaziyatga mos original ertak tuzishi, bolalarni ertakning davomini o‘zlari o‘ylab topishga undashi mumkin. Bunday yondashuv o‘zbek xalq og‘zaki ijodining boy merosini psixologik ishga uyg‘unlashtirish imkonini ham beradi.

Rolli o‘yinlar va psixodrama elementlari

Rolli o‘yinlar o‘quvchiga real hayotiy vaziyatni xavfsiz muhitda sinab ko‘rish imkonini beradi. Psixodramaning asoschisi J. Moreno ta’kidlaganidek, rol o‘ynash orqali inson boshqalarning nuqtai nazarini chuqurroq his qiladi va yangi xulq-atvor shakllarini mashq qiladi [8]. Maktab sharoitida bu usul “Rad javobini aytishni o‘rganamiz”, “Ziddiyatda tinch muloqot”, “Yangi sinfdoshni kutib olish” kabi mashg‘ulotlarda qo‘llanadi. Mashg‘ulotdan keyin muhokama (debrifing) o‘tkazish shart: o‘quvchilar rolda nimani his qilganini aytib beradi, so‘ngra rolidan “chiqadi”. Hissiy jihatdan og‘ir mavzularda, ayniqsa o‘quvchining shaxsiy travmatik tajribasiga yaqin vaziyatlarni ijro ettirishdan qochish lozim.

IJTIMOIY-EMOTSIONAL O‘QITISH VA DIQQATNI JAMLASH MASHQLARI

SEL dasturlari maslahatchiga bir martalik tadbirlar o‘rniga izchil, bosqichma-bosqich ishlashga imkon beradi. Masalan, yil davomida har oyda bitta kompetensiyaga bag‘ishlangan mashg‘ulotlar turkumi rejalashtirilishi mumkin: sentabrda o‘zini anglash, oktabrda his-tuyg‘ularni boshqarish, noyabrda empatiya, dekabrda muloqot va hokazo. Har bir mashg‘ulot qisqa kirish mashqi, asosiy faoliyat va refleksiyadan iborat bo‘ladi. Mashg‘ulotlar mazmunini sinf rahbarlari va fan o‘qituvchilari bilan kelishish ularni darslarga ham singdirish imkonini beradi.

Diqqatni jamlash (mindfulness) mashqlari – nafas olishga e’tibor qaratish, tanani his qilish, “hozir va shu yerda” bo‘lishni mashq qilish – stress va xavotirni boshqarishning oddiy, ammo samarali usullaridan hisoblanadi [9]. Maktab sharoitida ular imtihon oldidan 3–5 daqiqalik tinchlantiruvchi mashqlar, sinf soati boshida “diqqatni yig‘ish” daqiqalari shaklida qo‘llanishi mumkin. Mashqlar ixtiyoriy bo‘lishi, o‘quvchilarni ularni bajarishga majburlamaslik muhim; shuningdek, ular psixologik yoki tibbiy davolashning o‘rnini bosmasligini yodda tutish kerak.

Emotsional savodxonlikni rivojlantirish uchun “his-tuyg‘ular lug‘ati”, kunlik kayfiyat kundaligi, “his-tuyg‘ular termometri” kabi oddiy vositalardan foydalanish mumkin. Bu vositalar o‘quvchilarga o‘z holatini aniq nomlash va unga mos javob tanlash ko‘nikmasini beradi.

TENGDOSHLAR VOSITACHILIGI VA LOYIHA METODI

Tengdoshlar vositachiligi (peer mediation) dasturi tanlab olingan va o‘qitilgan yuqori sinf o‘quvchilariga tengdoshlari orasidagi kichik ziddiyatlarni tinch yo‘l bilan hal etishda yordam

berish vazifasini yuklaydi. Maslahatchi bunday o‘quvchilarni tanlaydi, ularga tinglash, savol berish, tomonlarning manfaatini aniqlash, kelishuv topish ko‘nikmalarini o‘rgatadi va faoliyatini kuzatib boradi. Bu usulning afzalligi shundaki, o‘quvchilar ziddiyatni “jazo” orqali emas, muloqot va hamkorlik orqali hal etishga odatlanadi, vositachi o‘quvchilarning o‘zida esa mas’uliyat va liderlik fazilatlari shakllanadi. Shu bilan birga, jiddiy zo‘ravonlik, bulling yoki xavfli holatlar vositachilikka berilmaydi va to‘g‘ridan-to‘g‘ri maslahatchi hamda ma’muriyat tomonidan hal etiladi.

Loyiha metodi o‘quvchilarga muayyan ijtimoiy yoki shaxsiy muammoni o‘rganish, yechim ishlab chiqish va uni taqdim etish imkonini beradi. Masalan, “Mehribon sinf” loyihasi doirasida o‘quvchilar sinfdagi muloqot qoidalarini o‘zlari ishlab chiqadi, plakatlar tayyorlaydi, qisqa videolavhalar yaratadi. Bunday faoliyat o‘quvchilarda jamoada ishlash, ijodkorlik va shaxsiy mas’uliyatni rivojlantiradi hamda maktab muhitini yaxshilashga bevosita hissa qo‘shadi.

AMALIY NAMUNA: INNOVATSION METODLARNI UYG‘UNLASHTIRGAN MASHG‘ULOT

Innovatsion metodlarning kuchi ularni alohida emas, bir-birini to‘ldiruvchi tarzda qo‘llaganda yaqqol ko‘rinadi. Quyida 6–7-sinf o‘quvchilari uchun “Hissiyotlarimiz bilan do‘stlashamiz” mavzusidagi 40–45 daqiqalik mashg‘ulot namunasi keltiriladi. Mashg‘ulotning maqsadi – o‘quvchilarda his-tuyg‘ularni tanish, nomlash va konstruktiv ifodalash ko‘nikmalarini shakllantirishdir.

Kirish qismida (5–7 daqiqa) o‘quvchilar Mentimeter yoki oddiy qog‘oz varaqlar yordamida “Hozirgi kayfiyatim” savoliga anonim javob beradi. Maslahatchi natijalarni sinf bilan birga ko‘rib chiqadi va har xil hissiyotlarning bo‘lishi tabiiy ekanini tushuntiradi. So‘ngra bir daqiqalik nafasni jamlash mashqi o‘tkaziladi: o‘quvchilar qulay o‘tirib, sekin nafas olib, nafasga e’tibor qaratadi. Bu bosqich sinfni tinchlantirib, mashg‘ulotga tayyorlaydi.

Asosiy qismda (25–30 daqiqa) o‘quvchilar kichik guruhlarga bo‘linadi. Har bir guruh “his-tuyg‘ular kartasi”ni oladi (g‘azab, xursandchilik, xavotir, uyat, hasad va boshqalar) va shu hissiyotni qanday vaziyatlarda his qilish mumkinligini muhokama qiladi, so‘ng uni rasm yoki qisqa sahna shaklida ifodalaydi. Keyin guruhlar o‘z ishlarini taqdim etadi, qolganlar hissiyotni topishga harakat qiladi. Shundan so‘ng maslahatchi bitta qiyin vaziyatni (masalan, do‘stingiz sizning sirini boshqalarga aytib yuborgan) rolli o‘yin shaklida o‘ynatadi va o‘quvchilar bu holatda g‘azabni zarar yetkazmasdan ifodalashning bir necha usulini sinab ko‘radi.

Yakuniy qismda (7–10 daqiqa) refleksiya o‘tkaziladi: o‘quvchilar “Bugun men nimani angladim?”, “Qaysi usul menga ma’qul bo‘ldi?” savollariga javob beradi va Padlet devoriga yoki varaqqa o‘z xulosalarini yozadi. Maslahatchi mashg‘ulot yakunida o‘quvchilarni hech kimni majburlamasdan o‘z his-tuyg‘ulari haqida ishongan kattalar bilan gaplashishga undaydi va kerak bo‘lsa yakka suhbatga kelishlari mumkinligini aytadi. Bunday mashg‘ulot bir vaqtning o‘zida diagnostika (o‘quvchilarning holatini kuzatish), rivojlantiruvchi ish va profilaktika vazifalarini bajaradi.

OTA-ONALAR VA PEDAGOGLAR BILAN ISHLASHDA INNOVATSION SHAKLLAR

Innovatsiya faqat o‘quvchilar bilan ishlashda emas, kattalar bilan hamkorlikda ham zarur. Ota-onalar uchun uzoq ma’ruza o‘rniga qisqa, amaliy va interaktiv shakllar ko‘proq natija

beradi: 20–30 daqiqalik seminar-treninglar, bolalar bilan birgalikda bajariladigan oilaviy mashqlar, “Savol-javob” kechalari, shuningdek, onlayn uchrashuvlar. Ish bilan band ota-onalar uchun ayniqsa qisqa videolavhalar, infografikalar va psixologik maslahatlar to‘plami qulay: ularni maktabning ota-onalar guruhida ulashish mumkin. Bunda ma’lumot sodda tilda berilishi, aniq misollarga tayanishi va ota-onani ayblamasligi kerak.

Pedagoglar bilan hamkorlikda esa mini-treninglar, o‘qituvchilar uchun “stressni boshqarish” seminarlari, sinfdagi ijobiy muhit yaratishga oid amaliy maslahatlar, o‘zaro tajriba almashish (“keys-muhokama”) kabi shakllar samarali hisoblanadi. Keys-muhokamada o‘quvchi shaxsi oshkor etilmasdan, aniq vaziyat tahlil qilinib, uni hal etishning turli yo‘llari birgalikda izlanadi. Natijada o‘qituvchilar psixologik yondashuvlarni o‘z darslarida qo‘llashni o‘rganadi, maslahatchi esa maktabdagi barcha kattalarni bola rivojlanishi yo‘lida yagona jamoa sifatida birlashtiradi.

MASOFAVIY MASLAHAT VA INKLYUZIV TA’LIM SHAROITIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Zamonaviy sharoitda maslahatchi ba’zan o‘quvchi va ota-onalar bilan masofaviy aloqada ishlashga ham duch keladi: o‘quvchi kasal bo‘lgan, boshqa hududda yashayotgan yoki yuzma-yuz uchrashuvga qulay vaqt topilmagan hollarda onlayn suhbat qo‘shimcha imkoniyat bo‘lib xizmat qiladi. Biroq masofaviy maslahat ham maxfiylik, o‘quvchining xavfsizligi va ota-onaning xabardorligi tamoyillariga qat’iy rioya qilishni talab etadi. Jiddiy ruhiy inqiroz alomatlari mavjud bo‘lgan hollarda masofaviy usul yetarli emas: bunday vaziyatda o‘quvchini zudlik bilan yuzma-yuz yordam va tegishli mutaxassis nazoratiga yo‘naltirish kerak.

Inklyuziv ta’lim sharoitida maxsus ehtiyojli o‘quvchilar bilan ishlashda innovatsion metodlar alohida ahamiyat kasb etadi. Vizual jadvallar, rasmli kartalar, sensor mashqlar, qisqa va aniq ko‘rsatmalar, raqamli ilovalarning moslashuvchan imkoniyatlari bu bolalarning ta’lim jarayonida faol ishtirok etishiga yordam beradi. Maslahatchi bunday ishda defektolog, logoped va o‘qituvchilar bilan yaqin hamkorlik qiladi, shuningdek, sinfdagi boshqa o‘quvchilarni bir-birini qabul qilish, hurmat va o‘zaro yordamga o‘rgatuvchi mashg‘ulotlar o‘tkazadi.

Iqtidorli o‘quvchilar bilan ishlashda ham yangicha yondashuvlar kerak. Ularga murakkab loyihalar, tadqiqot topshiriqlari, mentorlik va ijodiy vazifalar taklif etilishi, shu bilan birga ularning emotsional ehtiyojlari – mukammallikka intilish bosimi, tengdoshlar bilan munosabatdagi qiyinchiliklar – hisobga olinishi zarur. Shu tariqa har bir o‘quvchi, uning rivojlanish darajasi va ehtiyojidan qat’i nazar, o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarish uchun mos muhit va yordam oladi.

INNOVATSION METODLARNI TANLASH MEZONLARI VA SAMARADORLIGINI BAHOLASH

Innovatsion metodlarni tanlashda maslahatchi bir qator mezonlarga tayanishi lozim: o‘quvchilarning yoshi va rivojlanish darajasi; mashg‘ulot maqsadi; mavjud vaqt va moddiy-texnik imkoniyatlar; metodning ilmiy asoslanganligi; o‘quvchining psixologik xavfsizligi va ixtiyoriylik tamoyiliga rioya qilinishi. Bir xil metod barcha vaziyatlarga mos kelmaydi, shuning uchun maslahatchi bir nechta usulni o‘zaro uyg‘unlashtira olishi kerak. Asosiy metodlarning qisqacha tavsifi 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval. Maslahatchi faoliyatidagi innovatsion metodlar

Metod	Asosiy maqsadi	Mos yosh guruhi
Onlayn so‘rovnoma va diagnostika	Qiziqish, kayfiyat va ijtimoiy muhitni tezkor o‘rganish	5–11-sinflar
Interaktiv platformalar (Kahoot, Mentimeter, Padlet)	Mashg‘ulotga qiziqish va faol ishtirokni oshirish	4–11-sinflar
Gamifikatsiya	Motivatsiyani kuchaytirish, ko‘nikmalarni o‘yin orqali mustahkamlash	1–8-sinflar
Art-terapiya	His-tuyg‘ularni ijod orqali ifodalash va boshqarish	1–9-sinflar
Ertak terapiya	Qiyinchiliklarni obrazlar orqali anglash, xavotirni kamaytirish	1–5-sinflar
Rolli o‘yin va psixodrama elementlari	Muloqot va ziddiyatni hal qilish ko‘nikmalarini sinab ko‘rish	5–11-sinflar
Diqqatni jamlash (mindfulness) mashqlari	Stress va xavotirni boshqarish	3–11-sinflar
Tengdoshlar vositachiligi	Ziddiyatlarni tinch yo‘l bilan hal etish madaniyatini shakllantirish	7–11-sinflar

Metodlarning samaradorligi o‘lchanmasa, ularni haqiqiy innovatsiya deb bo‘lmaydi. Buning uchun mashg‘ulotdan oldin va keyin o‘tkaziladigan qisqa so‘rovnomalar, o‘quvchilarning xulq-atvoridagi kuzatiladigan o‘zgarishlar, o‘qituvchilar va ota-onalarning fikr-mulohazalari, sinfdagi psixologik iqlim ko‘rsatkichlari, intizomiy holatlar soni kabi mezonlardan foydalaniladi. Natijalarni tahlil qilish asosida maslahatchi qaysi metod qaysi guruhda yaxshi ishlashini aniqlaydi va keyingi faoliyatini shunga moslab tuzatadi. Bunday yondashuv amaliyotga dalillarga asoslangan qarorlar qabul qilish madaniyatini olib kiradi.

Innovatsion yondashuvlarni joriy etishda maslahatchi shaxsiy tajribasini muntazam tahlil qilib borishi, ya’ni refleksiv amaliyot yuritishi ham muhim. Har bir mashg‘ulotdan so‘ng qisqa yozuv – nima yaxshi o‘tdi, qaysi qism qiyinchilik tug‘dirdi, o‘quvchilar qanday munosabat bildirdi – keyingi ishni takomillashtirishga imkon beradi. Bunday kundalik vaqt o‘tishi bilan maslahatchining shaxsiy metodik jamg‘armasiga aylanadi va uni hamkasblar bilan bo‘lishish, tajriba almashish orqali butun maktab hamjamiyatining rivojiga xizmat qiladi.

Shuningdek, har qanday yangi metodni qo‘llashdan oldin o‘quvchilarning rozilik va xavfsizlik jihatlariga e’tibor berish kerak. O‘quvchiga mashg‘ulot maqsadi tushuntirilishi, ishtirok etishdan voz kechish huquqi berilishi, shaxsiy mavzularda gapirishga majburlanmasligi lozim. Mashg‘ulot davomida kuchli hissiy reaksiya bildirgan o‘quvchiga alohida e’tibor qaratilib, zarur hollarda mashg‘ulotdan keyin yakka suhbat o‘tkaziladi. Aynan shu hurmat va ehtiyotkorlik innovatsion metodlarni haqiqiy yordamga aylantiradi.

INNOVATSIYALARNI JORIY ETISHDAGI MUAMMOLAR VA TAVSIYALAR

Amaliyotda innovatsion metodlarni qo‘llash bir qator qiyinchiliklar bilan bog‘liq. Ulardan eng muhimlari – texnik jihozlar va internet imkoniyatlarining cheklanganligi, maslahatchining yangi metodlar bo‘yicha maxsus tayyorgarlikka muhtojligi, ish yuklamasining ko‘pligi, ota-onalar va ba’zan pedagoglar tomonidan yangi usullarga ishonchsizlik, shuningdek, metodlar samaradorligi bo‘yicha mahalliy tadqiqotlarning yetishmasligi. Yana bir xavf – innovatsiyani ko‘r-ko‘rona, o‘quvchining ehtiyojini hisobga olmay, faqat “zamonaviy ko‘rinish uchun” qo‘llashdir.

Mazkur muammolarni hal etish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

maslahatchilar uchun innovatsion metodlar (art-terapiya, SEL, mindfulness, raqamli vositalar) bo‘yicha amaliy treninglar va malaka oshirish kurslarini muntazam tashkil etish;

yangi metodni avval kichik guruhda sinovdan o‘tkazib, natijalarni baholab, so‘ng keng joriy etish tamoyiliga rioya qilish;

raqamli vositalardan foydalanishda ma’lumotlar maxfiyligi va ota-onalar roziligi bo‘yicha aniq tartiblarni belgilash;

maslahatchilar o‘rtasida tajriba almashish, ochiq mashg‘ulotlar va metodik birlashmalar faoliyatini kengaytirish;

ota-onalar va pedagoglarni yangi metodlarning maqsadi hamda foydasi haqida xabardor qilib borish;

metodlarni o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga moslashtirib, ularning ixtiyoriy ishtirokini ta’minlash.

XULOSA

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, innovatsion metodlar maktab maslahatchisi faoliyatini o‘quvchilar uchun qiziqarli, tushunarli va samarali qiladi. Raqamli vositalar diagnostika va mashg‘ulotlarni tezkor hamda interaktiv tashkil etish imkonini beradi; art-terapiya, ertak terapiya va rolli o‘yinlar o‘quvchiga his-tuyg‘ularini xavfsiz ifodalash va yangi ko‘nikmalarni sinab ko‘rish imkonini yaratadi; SEL dasturlari va diqqatni jamlash mashqlari emotsional barqarorlikni mustahkamlaydi; tengdoshlar vositachiligi va loyiha metodi esa o‘quvchilarda mas’uliyat va hamkorlik ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Shu bilan birga, innovatsiyalarning samarasi ularning ilmiy asoslanganligi, o‘quvchi yoshi va ehtiyojiga moslashtirilganligi, etik tamoyillarga rioya qilinishi hamda natijalarning muntazam baholanishiga bog‘liq. Maslahatchi doimiy ravishda o‘z kasbiy bilimini oshirib, yangi metodlarni ongli va tanqidiy ravishda tanlab qo‘llagandagina, innovatsiya o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishiga haqiqiy hissa qo‘shadi.

Kelgusida bu yo‘nalishdagi ishlarni yanada rivojlantirish uchun maktab maslahatchilarining amaliy tajribasini ilmiy asosda o‘rganish, mahalliy sharoit va o‘zbek madaniyatining o‘ziga xos jihatlarini hisobga olgan holda innovatsion metodlar to‘plamini ishlab chiqish, ularning samaradorligini tajriba-sinov ishlari orqali tekshirish maqsadga muvofiq. Shuningdek, maslahatchilar uchun metodik qo‘llanmalar, video-darsliklar va tayyor mashg‘ulot ssenariylaridan iborat elektron resurslar yaratish ularning kundalik faoliyatini sezilarli yengillashtirishi mumkin. Bu esa o‘z navbatida maktabda o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishi uchun qulay psixologik muhitni mustahkamlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonun. 2008-yil 7-yanvar.
3. CASEL. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. CASEL Framework: Core SEL Competencies. – Chicago: CASEL, 2020.
4. Durlak J.A., Weissberg R.P., Dymnicki A.B., Taylor R.D., Schellinger K.B. The impact of enhancing students’ social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions // Child Development. – 2011. – Vol. 82, No. 1. – P. 405–432.
5. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
6. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. – New York: Bantam Books, 1995.
7. Deterding S., Dixon D., Khaled R., Nacke L. From game design elements to gamefulness: defining “gamification” // Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference. – Tampere, 2011. – P. 9–15.
8. Moreno J.L. Who Shall Survive? – Washington, DC: Nervous and Mental Disease Publishing Co., 1934.
9. Kabat-Zinn J. Wherever You Go, There You Are: Mindfulness Meditation in Everyday Life. – New York: Hyperion, 1994.